

## НЕЗАВЕРШЕНА ТРИЛОГІЯ ІВАНА ФРАНКА «ЧОРНА ХМАРА»: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ, ПУБЛІКАЦІЇ

Галина Лишак

Молодший науковий співробітник,  
Інститут Івана Франка НАН України,  
79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 18; e-mail: gallyshak@gmail.com  
UDC: 821.161.2-3.09"18"І.Франко7.091

### ABSTRACT

Lyshak Galyna. *Unfinished trilogy by Ivan Franko «Black cloud»: the history of its creation, publication.*

The article attempts to trace the history of writing and publishing of the little-known trilogy by Ivan Franko «Black cloud»: from the emergence of the creative idea to its realization. The trilogy includes stories «Mission», «The Plague», «Triumph» and displays complicated inter-confessional relations in west Ukrainian territories in 1860–90's. Chronological limits of «Black cloud» covers 1886 (creation of a «Mission») – 1908 (the third variant of the beginning of story «Triumph») years. The author analyzes archival materials, memories, correspondence of Franko and his contemporaries, and tries, as far as possible, to reconstruct main points of the history of this trilogy. At the same time, the author outlines problematic aspects that need to be explored.

**Key words:** trilogy, letter, autograph, Jesuits, Roman Catholicism, Orthodoxy, remembrance, translation.

У статті простежено історію написання та публікації маловідомої трилогії Івана Франка «Чорна хмара»: від виникнення творчого задуму до його втілення. Трилогія включає оповідання «Місія», «Чума», «Тріумф» і показує складні міжконфесійні взаємини на західноукраїнських теренах у 1860–90-х роках. Хронологічні межі «Чорної хмари» охоплюють 1886 (створення «Місії») – 1908 (останній, третій варіант початку оповідання «Тріумф») роки. Проаналізувавши архівні матеріали, спогади, листування Франка та його сучасників, автор намагається, наскільки це можливо, реконструювати основні моменти історії цієї трилогії. Водночас окреслено проблемні вузли, які ще потребують дальшого з'ясування.

**Ключові слова:** трилогія, лист, автограф, єзуїти, римо-католицизм, православ'я, спогад, переклад.

За задумом Івана Франка, трилогія «Чорна хмара» мала охоплювати три частини – оповідання «Місія», «Чума», «Тріумф», і показати складні міжконфесійні взаємини на західноукраїнських теренах у 1860–90-х роках. На той час ці землі належали до Австро-Угорської та Російської імперій. Це була територія своєрідного помезж'я «не лише між сусідніми державами, але й між західним та східним християнством. <...> Один простір єднав Галичину, як і сусідні польські, чеські, угорські землі, з католицькою Європою. Інший вводив її у світ східного християнства, крайні межі якого після падіння Візантійської імперії динамічно рухалися на схід і північ разом із територіяльною експансією Московського князівства і Російської імперії» [5, с. 39]. За цих умов західноукраїнське населення зіткнулося не лише з міжконфесійними суперечностями, а й із проблемою політизації релігійних процесів. У середовищі тамтешніх греко-католиків Росія державницькими методами насаджувала православ'я, а Австро-Угорщина, своєю чергою, намагалася послабити вплив Російської імперії.

Франкова трилогія «Чорна хмара» стала одним із мистецьких відгуків на цю проблему. Вістря іронії, сатири спрямоване у ній не проти католицизму як конфесії чи віросповідання, а «проти нехтування і нівечення народності, чи то українсько-руської, чи польської» [14, т. 16, с. 271–272], проти трансгресивних методів католицької експансії, яка, без

огляду на національні, культурні особливості корінного населення, мала на меті поширити свій вплив на схід. Це питання цікавило Франка й раніше. У 1881–1884 рр. він заторкнув його у статтях «Католицький панславізм» (журн. «Світ». 1881. Ч. 7. 10. VII. С. 136–138), «Воскресеніє чи погребеніє» (газ. «Діло». 1884. № 16. 9/21. II. С. 1; № 17. 11/23. II. С. 1–2; № 18. 14/26. II. С. 1–2; № 20. 18/11. III. С. 2; № 21. 21/11. III. С. 1–2), окремих дописах у рубриці «Z Czerwonej Rusi» (журн. «Prawda». Warszawa, 1884. № 19. 10. V. С. 220–221; № 21. 24. V. С. 245–246).

14 лютого 1886 р. Франко в листі до Михайла Драгоманова висловив намір «виступити з чимсь, що би принципіально торкало справу релігійну і становило б противагу всім напорам православія, з одного, а езуїтизму і католицизму, з другого боку» [14, т. 49, с. 27]. Першою «белетристичною ракеткою» у цій «теологічній війні» мала бути поема «на релігійну тему» про лікаря Валентія, начерк якої вже був готовий (автограф датовано груднем 1885 р.). Трилогія «Чорна хмара», очевидно, була ще одним виявом цього наміру, до якого Франка спонукало не лише листування з Драгомановим, «але й самі живі факти» [14, т. 49, с. 27].

Письменник планував видати трилогію «окремою книжкою коштом українського драматичного товариства в Коломиї» [14, т. 27, с. 101] у видавничій серії «Літературно-наукова бібліотека». На другій сторінці обкладинки Франкової збірки поезій «3 вершин і низин» (Л., 1887) вміщено таке оголошення: «Того ж автора вийде незабаром “Чорна хмара (Місія. Чума. Тріумф)”». Формат, папір, правопис і ціна такі самі, як в отсій книжці». Згодом Іван Колесса в листі до Франка від 19 лютого 1889 р. з приводу поширення у Кракові Франкових видань цікавився: «<...> чи появиться Ваша заповіджена “Чорна хмара”?» (ІЛ. Ф. 3. № 1607, арк. 201). Відповідь Франка датовано 24 лютого 1889 р.: «“Чорна хмара” вийде частками в “Літ[ературно]-наук[овій] бібл[іотеці]”. Одна її частина – “Чума” буде друкована по-російськи в мартівській книжці “Киевской старины”» [14, т. 49, с. 198]. Однак трилогія не з’явилася друком. Свій задум автор реалізував лише частково: вивершив дві перші частини трилогії, «Місію» та «Чуму»; третя частина, «Тріумф», залишилася незавершеною.

Зі спогадів Володимира Гнатюка відомо, що дев’ять років потому, 1898, комітет з відзначення двадцять п’ятої річниці літературної діяльності Франка планував видати, серед іншого, й «трилогію І. Франка п. н. “Езуїт” і надрукував два оповідання з неї. Та третього оповідання автор не написав, тому комітет передав надруковані, але не випущені оповідання пізніше “Українській видавничій спілці”, а вона випустила їх із додатком інших оповідань поета окремою книжкою» [4, с. 178]. Це була збірка «Місія. Чума. Казки і сатири» (Л., 1906). Володимир Гнатюк, який був головою комітету, листувався з Франком із приводу підготування трилогії до друку. У відділі рукописів і текстології ІЛШ зберігаються два листи Гнатюка до Франка. У першому з них, від 21 липня 1898 р., Гнатюк писав: «“Езуїт” буде добрий, але чи не можна би рівночасно видати також тих трьох легенд – “Л[егенду] про білу сорочку” і др[угі]. Такі два випуски могли би заімпонувати. В кожному разі, я просив би манускрипт прислати вже в серпні, щоби до кінця вересня було всьо готове, бо ми маємо ще й що інше друкувати, а Беднарський, звичайно, не спішиться, тому ж може вийти так, що брошури появляться по ювілею» (ІЛ. Ф. 3. № 1610. С. 511–512). У другому листі, що його датовано 16 серпня 1898 р. Гнатюк повідомляв: «“Місію” я вже казав складати. Може, до кінця місяця зложать “Місію” і “Чуму”, тоді на вересень полишила би ся лишень третя часть» (ІЛ. Ф. 3. № 1626. С. 353–354). Однак «третю часть» трилогії Франко не встиг завершити.

Про намір ювілейного комітету видати Франкову трилогію згадує у своїх спогадах і Михайло Мочульський: «Ладив комітет і трилогію Франкових новел п. н. “Езуїт”. Надрукував був навіть дві перші давніше написані Франкові новели – “Місію” й “Чуму”; на третю новелу не стало настрою у Франка, і трилогія не з’явилася в часі його ювілею. До “Місії” й “Чуми” додав пізніше Франко “Казки і сатири”, і збірку випустила друком “Українсько-видавнича спілка” у Львові 1906 р. Аж у Ліпівку пригадав собі недужий поет, що його трилогія не закінчена і почав був писати третю новелу, але не довелося йому скінчити її» [9, с. 236–237].

Загадкою залишається те, чому назви трилогії в різних джерелах не збігаються. У Франкових публікаціях, листуванні 1887–1889 рр. фігурує заголовок «Чорна хмара». В матеріалах Гнатюка, спогадах Мочульського трилогія має назву «Єзуїт». Можливо, це була робоча назва або ж Франко вирішив її змінити. Однак заголовок «Чорна хмара» з художнього погляду є вдалішим, оскільки доповнює семантичний тип композиції трилогії, який реалізується навколо «сокола» – лейтмотивного образу-символу чорної хмари. Цей образ, як і синонімічний образ «страшної пошесті», чуми, символізує трансгресивну католицьку експансію на схід. Він трапляється в «Місії», у сновидінні патера Гаудентія: «Чорні пні дерев росли-вистрілювали в якихось безмірно високих колосів, темних, невдержимих, що <...> своїми чорними сутанами закривали місяць і зорі [курсив мій. – Г. Л.]. Ось вони ушитувались в ряд, в півколесо і тихо, мов хмара, плывуть на схід, на північ. <...> темні замисли, прокляття і благословенства, інтриги і геройства <...> новою силою наповняють страшні легіони, женуть і кермують їх, мов вітер хмару, далі, далі, далі» [14, т. 16, с. 296]. Згодом його розшифровано в оповіданні «Чума», в роздумах о. Чимчикевича: «Не на мене одного гострять зуби ті єзуїти <...>. Находить на нас чорна хмара з заходу, грізна, озброєна просвітою, хитрощами, інтригою, протекціями і всякими мудрими штуками <...>. Находить велика пошесть, страшна чума, котра може змести нас з лиця землі, як вода злизує мул» [14, т. 16, с. 329]. Очевидно, образ чорної хмари мав бути і в третій частині трилогії – оповіданні «Тріумф». Порівняння католицької експансії з хмарою знаходимо також у Франковій статті «Католицький панславизм»: «А прецінь видумка тота [католицький панславизм. – Г. Л.] висить нині неначе хмара над слов'янством» [14, т. 45, с. 70].

Невідомо, чи Франко від початку планував створити трилогію, чи цей задум з'явився в нього вже після написання «Місії». У відділі рукописів і текстології ІЛШ зберігається список цього твору під назвою «Місія. Перша частина трилогії "Чорна хмара"» (Ф. 3. № 388). Оскільки трилогію не вдалося видати окремою книжкою, Франко вирішив опублікувати першу і другу її частини як окремі оповідання. Однак різного часу він не полишав спроб закінчити «Чорну хмару»: двічі повертався до незавершеного оповідання «Тріумф», проте з невідомих причин припиняв роботу над ним. Таким чином, хронологічні межі трилогії охоплюють 1886 (створення «Місії») – 1908 (останній, третій варіант початку оповідання «Тріумф») роки. Розгляньмо детальніше історію написання, публікації кожної з частин трилогії «Чорна хмара».

Першою частиною трилогії мало бути оповідання «Місія», яке Франко написав польською мовою 1886 р. Зберігся неповний автограф (ІЛ. Ф. 3. № 357), за яким письменник зробив український переклад твору. Спочатку Франко планував опублікувати «Місію» в журналі «Зоря», однак, з огляду на редакційну політику, твір не було прийнято до друку. Про цей інцидент Франко згадує у статті «Українська альманахова література», надрукованій 1887 р. в журналі «Prawda»: «Теперішній редактор "Зорі" пан Цеглинський рік тому засудив цю працю ["Місію". – Г. Л.], твердячи, що вона, мовляв, тільки для того написана по-українськи, щоб її потім переклали польською мовою і вмістили у варшавських позитивістичних тижневиках, і що вона, як апофеоз раціоналізму, дуже слабка і для нашої громадськості зовсім не цікава» [14, т. 27, с. 101].

У липні 1886 Франко отримав листа від Василя Лукича, редактора альманаху «Ватра», в якому Лукич просив надіслати йому для друку в альманасі якісь нові твори (ІЛ. Ф. 3. № 1608). Листа датовано 3 липня. А 9 липня Франко відписав, запропонувавши Лукичу для друку оповідання «Місія»: «З своїх речей у мене є готова обширніша новела "Місія"; зміст її – місія єзуїтська на Підлясся, розказана після оповідання очевидця і після історичних документів. Оповідання займе около аркуша друку, а може й трохи більше, – конфіскабельного нема нічого» [14, т. 49, с. 70]. Відтак, твір уперше було опубліковано українською мовою в альманасі «Ватра» (Стрий, 1887. С. 63–90) з присвятою: «Посвящаю товаришам другом моїм Йосипу й Йосипі Олеськовим» (Йосип Олесків – університетський товариш Франка, директор учительської семінарії в м. Сокалі; Йосипа – його дружина). Щойно виїшовши друком, оповідання «вже встигло <...> зацікавити громадськість» [14, т. 27, с. 101]. Михайло Драгоманов у листі до Франка від 20 травня 1887 р. виокремив «Місію» з-поміж інших творів, опублікованих у «Ватрі», зазначивши, проте, що «повість не досить

оброблена» [8, с. 249]. Іншої думки дотримувалась Наталія Кобринська: «Доперва тепер купила-м “Ватру” і прочитала Вашу “Місію”. Ваші письма чим більшої набирають сили» (лист до Франка від 22 листопада 1887 р.: ІЛ. Ф. 3. № 1602. С. 345).

Григорій Цеглинський у рецензії на альманах «Ватра» звернув увагу на натуралістичну поетику в «Місії». Він назвав Франка «одним з найвидатніших поборників натуралістичного напрямку» [15, с. 194], однак закинув авторові «неприродність» його натуралізму: «<...> ми надіємся бачити дійсний світ – а бачимо світ Франківський, ми надіємся бачити людей реальних, а бачимо – чисто Франківських. Герої в оповіданнях Франка <...> се не люди, що вийшли з об’єктивної уваги життя, а люде лиш з імени реальні, цілою ж своєю психічною подобою і світоглядом видумані, фантазією писателя суб’єктивно перетворені» [15, с. 194]. Натуралістичні «образки» в оповіданні «Місія», як от «лизання шкіри», «різання дітей батьком і матір’ю» тощо рецензент вважав зайвими, надто «драстичними» формами «школи Золя». Цей перший, за словами Франка, «хоч скільки-небудь докладніший розбір» його «праці в галицько-руській публіцистиці» [14, т. 27, с. 109] спровокував дискусію. На критику Цеглинського Франко відповів «Письмом до редакції [“Зорі”]», у якому, відкинувши закиди, аргументовано довів, що «неприродні образки» в «Місії» мають документальне підтвердження. Він також зазначив, що свої писання «сам ніде і ніколи не називав натуралістичними» [14, т. 27, с. 109], а «публіка», для котрої пише, «не протестує против того напрямку, котрим каже йому йти переконання і особистий темперамент» [14, т. 27, с. 111]. У тому ж номері «Зорі» було вміщено і «В-дь редакції», в якій витлумачено поняття натуралізму і знов засуджено автора за те, що він «тоті факти розмальовує ближше» [16, с. 272]. «Натуралістичну тенденцію» у творі критикував і Володимир Масляк у статті «Z zesłorocznej literatury małoruskiej» [19, с. 234].

1906 року Франко долучив оповідання «Місія» до збірки «Місія. Чума. Казки і сатири» (Л., 1906. С. 1–44). Іван Джиджора написав рецензію на цю збірку, відзначивши обидві частини трилогії, «Місію» і «Чуму», як «прегарні оповідання» [7, с. 597].

Другою частиною трилогії «Чорна хмара» мало бути оповідання «Чума». Точна дата його створення невідома, однак, з огляду на те, що вже у лютому 1887 р. твір з’явився друком, припускаємо, що Франко написав його польською мовою 1886 р. Вперше твір було опубліковано під назвою «Dżuma» в журналі «Przegląd Społeczny» (Lwów, 1887. Roczник II. Т. 3. № 2 (Luty). S. 145–155 (номер перед конфіскацією) або S. 162–172 (після конфіскації); № 3 (Marzec). S. 251–264). Того ж року Франко планував видати твір українською мовою в альманасі, який був би присвячений 20-літньому ювілею молодіжного товариства «Січ». У листі до цього товариства від 11 лютого 1887 р. Франко писав: «Із моїх власних праць я готов прислати Вам дещо з віршів, <...> далі повістку “Чума”, казку “Як русин товкся по тамтім світі”...» [14, т. 49, с. 107]. Однак вихід альманаху запізнювався (він з’явився у Львові 1898), тому твір у ньому опубліковано не було.

1888 року Франко вирішив опублікувати «Чуму» російською мовою в журналі «Киевская старина». Російський переклад твору він здійснив з польського оригіналу. Про свій намір опублікувати твір в «Киевской старине» Франко згадував у листах до Михайла Драгоманова від 19 березня 1888 р. («З Києва просять мене писати до “К[иевской] стар[ини]”). <...> Для дальших н-рів я думаю зладити переробку своєї новели про езуїта “Чума”, тої, що була в “Przegląd’i społeczny”» [14, т. 49, с. 151]) та від 6 листопада 1888 р. («Замітка, котру Ви тепер прислали [для “Киевской старини”]. – Г. Л., вже переписана і вислана буде нині або завтра враз з моєю новелою “Чума”» [14, т. 49, с. 180]). 2 лютого 1889 секретар редакції журналу Гнат Житецький у листі до Франка анонсував з приводу надісланого твору: «<...> в 3-му номері буде одна річ Мирона, що надзвичайно уподобалась всім – “Чума”» (ІЛ. Ф. 3. № 1607. С. 199). Однак твір вийшов друком на два номери пізніше (Киевская старина. 1889. Т. 25. Кн. 5–6. С. 400–437). Того ж року на оповідання з’явилася стаття-відгук «Современные униаты и иезуиты» за підписом В. цкий Н. [2]. Імовірно, її автором був Микола Костянтинович Велецький (1835–1904), письменник, підпоручник з Полтавщини.

У відділі рукописів і текстології ІЛШ зберігається лист від 22 червня 1889 р., в якому редакція «Зорі» просить Франка надіслати їй для друку оповідання «Чума» (ІЛ. Ф. 3. №

1607. С. 225). Очевидно, Франко виконав це прохання, бо вже в липневому–вересневому номерах журналу твір було опубліковано українською мовою (Зоря. 1889. № 13–14. С. 209–213; № 15–16. С. 236–243; С. 277–278). Згодом «Чума» ввійшла до антології «Вік» (К. 1902. Т. 2. С. 548–584) та, в автоперекладі, до Франкової збірки «Місія. Чума. Казки і сатири» (Л., 1906. С. 45–88).

Український переклад твору для «Зорі» зробив гімназійний учитель Петро Скобельський, хоча Франко не раз помилково приписував його то Олександрові Борковському (лист Франка до О. Борковського від 2 серпня 1889: «Спасибі Вам за те, що виручили мене в перекладі “Чуми”. Я коректуру переглянув і віддав у друкарню, майже нічого не змінивши» [14, т. 49, с. 215]), то Василю Щурату (лист Франка до Сергія Єфремова від 28 жовтня 1901: «Цікаво б знати, відки видавець “Віку” бере текст “Чуми”? Коли з “Зорі” 1889 р., то звертаю його увагу, що се текст не мій, а Василя Щурата: се його переклад із “Киевской стар[ины]”. Коли треба, я готов прислати свій (досі не виданий текст), бо щуратський аж кишить москалізмами» [14, т. 50, с. 171]). Один із видавців «Віку», М. Оппоков, теж гадаючи, що переклад належить Щуратові, у листі до Франка від 1 листопада 1901 сповістив його, що «Чума» до названої антології «дійсне взята з “Зорі”, дійсне “щуратський” переклад <...>. Багато доведеться виправляти, але треба. А взяти просто копію з Вашого тексту не можна, бо “Вік” вже по цензурі, <...> вже готовий до друку» (ІЛ. Ф. 3. № 1620. С. 311). Він просив Франка надіслати йому авторський переклад твору.

Світло на ці факти пролив Василь Щурат у статті «Іван Франко в боротьбі за український правопис»: «<...> саме тоді, коли Франко писав свій лист [до О. Борковського. – Г. Л.], у редакції “Зорі” вже перевелася особиста зміна. Замість проф. Олександра Борковського <...> в редакцію “Зорі” прийшов проф. Петро Скобельський, хоч підписуватись за редакцію почав аж у вересні, чого Франко не знав, дякуючи проф. Борковському за переклад “Чуми”. Перекладав “Чуму” не Борковський, а проф. Скобельський; він і друкував її в 13–17 чч. “Зорі”. Це я знаю, бо закінчення перекладу <...> довелося писати під диктант проф. Скобельського мені – тодішньому гімназійному учневі. Він перекладав з російської мови, на якій тоді ж появилася була “Чума” в “Киевской Старине”» [17, с. 44].

Третю частину трилогії «Чорна хмара», оповідання «Тріумф», Франко, як відомо, не завершив. Збереглися три варіанти початку цього твору (ІЛ. Ф. 3. № 372–374). На автографах не вказано час написання, тому їх датують умовно. За лаштунками залишаються і причини, через які Франко трічі припиняв роботу над «Тріумфом». Це міг бути брак часу, а згодом хвороба. Збережені уривки оповідання «Тріумф» уперше опублікував Михайло Возняк 1940 у журналі «Радянська література» [3].

Перший, найдавніший, варіант початку оповідання «зберігся в цілості, як можна думати на підставі того, що по тексті фрагменту лишилось незаписане місце» [3, с. 333]. У «Путівнику по фондах відділу рукописів ІЛШ» його датовано 1886 [11, с. 417]. На думку Михайла Возняка, Франко написав цей уривок 1887 [3, с. 333]. Обидва припущення є вірогідними. Таким чином, приблизна дата створення першого варіанту оповідання «Тріумф» – це кінець 1886 або ж 1887 рік.

Другий варіант початку «Тріумфу» Франко, імовірно, написав 1898, хоча в «Путівнику по фондах відділу рукописів ІЛШ» вказано іншу дату – 1901 [11, с. 417]. Причиною, через яку письменник більш, аніж через десятиріччя повернувся до свого задуму став, як відомо, намір ювілейного комітету з відзначення двадцятип’ятиріччя літературної діяльності Франка видати друком його трилогію під назвою «Єзуїт». У липні–серпні 1898 Франко відпочивав у селі Довгополі (тепер Верховинського р-ну Івано-Франківської обл.), над річкою Білий Черемош. Саме туди Володимир Гнатюк адресував свої листи до Франка, у яких повідомляв про підготування трилогії до друку. На жаль, закінчити «Тріумф» до вересня, як просив Гнатюк у листі від 16 серпня 1898 (ІЛ. Ф. 3. № 1626. С. 353–354), Франко не встиг.

Він повернувся до роботи над твором аж 1908 в хорватському місті Ліпiku, куди 21 березня 1908 виїхав, за порадою лікаря Лева Коссака, на лікування. Зі спогадів Володимира Гнатюка відомо, що лікар порадив Франкові «здержуватися від роботи, щоби йому одначе не нудилося позволив робити потрохи щось легке, приміром переклади» [3, с. 340]. Відтак, третій, останній варіант початку оповідання «Тріумф» Франко написав у Ліпiku.

ку між 21 березня і 20 квітня 1908. Згодом, коли письменник «захорував нагло і з Ліпіка прийшла телеграма, щоби хтось приїхав і забрав його звідти, виїхав по нього син Тарас. Перед від'їздом наказав Франко Тарасові, щоби всі папери попалив, а той, не роздумуючи довго, зробив се. <...> З усіх паперів лишилися лиш ті, що стояли по книжках і Тарас не бачив їх» [3, с. 340]. Так уцілів і уривок третьої частини трилогії «Чорна хмара».

По приїзді Франка з Ліпіка його відвідали Володимир Гнатюк і Михайло Мочульський. Останній згадує про це у своїх спогадах: «Просто з санаторію ми пішли відвідати Франкову сім'ю, а Гнатюк хотів також довідатися, чи з Ліпіка не залишилися які рукописи. Показалося, що на бажання поета рукописи спалив його син, Тарас, і лише в одній з книг, які поет узяв був з собою, ми знайшли на листочках білого паперу три поезійки <...>; початок новели «Єзуїт» (сцена на залізничному двірці) і декілька сороміцьких приповідок. <...> Згадані рукописи Гнатюк узяв з собою і поезії надрукував у книжці «Л.-Н. вістника» за червень, а що сталося з фрагментом «Єзуїт» і приповідками – не знаю. Я питав Гнатюка перед його смертю, але він не пам'ятав, де вони ділися» [9, с. 291]. Цей фрагмент зберігся у фондах бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка. Він має заголовок «Тріумф», а не «Єзуїт», як зазначено у спогадах Михайла Мочульського. Текст написано «на трьох листочках білого паперу з зазначенням рукою Гнатюка «Ліпик» на першому. Останнє речення не закінчене точкою і це вказує, що фрагмент не зберігся в цілості» [3, с. 341].

Три варіанти початку оповідання «Тріумф» різняться між собою фабульно, настроєво. Вони репрезентують різні версії розгортання сюжету, перебігу долі головного персонажа трилогії – патера Гаудентія. Це свідчить про те, що Франко, працюючи над оповіданням, постійно шукав найоптимальнішу художню форму для втілення свого задуму.

Проаналізувавши складну історію створення, публікації трилогії Івана Франка «Чорна хмара», бачимо, що вона охоплює більш аніж двадцять років і має багато прогалин, які ще належить заповнити дослідникам. Сподіваємося, що цю цікаву і наразі маловивчену історію Франкової творчості в майбутньому вдасться повністю реконструювати.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Боднар В. Рецептна стратегія та особливості нарації малої епічної прози (оповідання І. Франка «Місія», «Чума») / Віра Боднар // Наративні виміри літератури. Матеріали міжнародної конференції з наратології. Тернопіль, Україна, 23–24 жовтня 2003 р. – Тернопіль, 2005. – С. 155–159.
2. В.[еле]цкий Н. Современные униаты и иезуиты / Николай Велецкий // Киевское слово. – К., 1889. – № 697–700.
3. Возняк М. Незакінчена трилогія Ів. Франка «Чорна хмара» / Михайло Возняк // Радянська література. – К., 1940. – № 11–12. – С. 333–342.
4. Гнатюк В. Наукове товариство імені Шевченка у Львові (3 нагоди 50-літньої річниці його заснування (1873–1923)) / Володимир Гнатюк // Літературно-науковий вістник. – Л., 1925. – Т. 86. – Кн. 2. – С. 173–181.
5. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886) / Ярослав Грицак. – К., 2006. – 632 с.
6. Іван Франко: Бібліографія творів (1874–1964) / Склав М. О. Мороз. – К.: Наук. думка, 1966. – 447 с.
7. І. Д.[жиджора] Франко І. Місія. Чума. Казки і сатири. Львів, 1906 / Рецензія / Іван Джиджора // Літературно-науковий вістник. – Л., 1906. – Т. 34. – Кн. 6. – С. 596–597.
8. Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова / Ред. кол.: І. Вакарчук, Я. Ісаєвич та ін. – Л., 2006. – 564 с.
9. Мочульський М. З останніх десятиліть життя Івана Франка. 1896–1916: Спогади і причинки / Михайло Мочульський // За сто літ: Матеріали з громадського й літературного життя України ХІХ і початків ХХ століття / Під ред. М. Грушевського. – К., 1928. – Кн. 3. – С. 226–284.
10. Приліпко І. Специфіка зображення релігійних проблем, образів католицького та уніатського духовенства у творах І. Франка «Місія» й «Чума» / Ірина Приліпко // Лі-

- тература. Фольклор. Проблеми поетики / Зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 36. – С. 226–235.
11. Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури / Заг. ред. Г. М. Бурлаки. – К.: Спадщина, 1999. – 864 с.
  12. Спис творів Івана Франка з додатком статей про нього і рецензій на його писання / Уложив В. Дорошенко. – Вип. 1 (Ч. 1–2044). – Л., 1918. – 80 с.
  13. Тихолоз Н. Збірка Івана Франка «Місія. Чума. Казки і сатири»: жанрова специфіка та композиційна логіка / Наталія Тихолоз // *Semper tiro*: Збірник наукових праць молодих учених на пошану професора І. О. Денисюка. – Л., 2002. – С. 85–110.
  14. Франко І. Я. Зібрання творів / Іван Франко: У 50 т. – К.: Наук. думка, 1976–1986.
  15. Цеглинський Г.] Ватра. Літературний збірник. Видав Василь Лукич. В Стрию 1887 / Рецензія / Григорій Цеглинський // *Зоря*. – Л., 1887. – №. 11 (1/13 червня). – С. 194–195.
  16. [Цеглинський Г.] В-дь редакції / Григорій Цеглинський // *Зоря*. – Л., 1887. – №. 15–16 (8/20 серпня). – С. 271–272.
  17. Щурат В. Іван Франко в боротьбі за український правопис / Василь Щурат // *Література і мистецтво*. – Л., 1941. – № 5. – С. 44.
  18. Ярема Я. Хронологія життя і творчості Івана Франка / Яким Ярема. – Л., 2006. – 240 с.
  19. W. M.[aślak] Z zeszłorocznej literatury małoruskiej / Wolodymyr Maślak // *Przegląd Powszechny*. – Kraków, 1888. – Т. 17. – S. 225–237.